

ROSONCZY ILDIKÓ Hős vagy áruló?

„Mért mindig hátra, miért nem előre? Hát nincs férfi, ki a hazáért halni tudna?” A kérdések mintha a romantika korának valamelyik regényéből származnának. Pedig egy magyar hadvezérnek a csata hevében kiadott parancsáról van szó. Annak a Görgeinek a parancsáról, akinek neve a magyar közgondolkodásban az áruló szinonimájává vált. 1849. július 2-án késő délután, amikor a honvédsapatokat vezénylő tábornok azzal szembesült, hogy a magyar útegek a császári tüzérségnek engedve hátrálni kényszerülnek, egy ágyúcsőre hajolva vetette papírra az idézett két mondatot azzal, hogy az valamennyi ütegparancsnoknak szól.

A történetet két honvédtiszt is megörökítette. Az egyik megjegyezte: „Ebben a fölszólításban az a nevezetes, hogy németül volt írva (az ütegparancsnokok közül többen nem tudtak magyarul), de magyarokhoz szólott, s mint ilyenek volt az a nagy hatása.” Valóban, az előrenyomuló magyar útegek hamarosan helyet cseréltek az osztrákokkal.

A tovaszáguldó főparancsnok pedig élére állt annak a lovasrohamnak, amelyben kb. 3000 huszár indult meg a császári erők ellen. A nap végére az ország belseje felé tartó Haynau előrenyomulását egy időre, tegyük hozzá, utoljára, sikerült megakasztani. Görgei viszont súlyosan megsebesült.

Egy közösség önazonosságának erejét mutatja, ahogy múltjához viszonyul. A változó jelen nemzedéke faggatja a változtathatatlan múltat. Kérdés, hogyan. Szemezgetve a történekből példatárnak tekinti-e, tetteihez, esetleg tétlenségéhez keres-e igazolást? Vagy az egykor történeteket minél jobban megismerve igyekszik megérteni azt a folyamatot, amelynek részeseként a jövőt alakíthatja.

A múlt embere védekezésre képtelen, kiszolgáltatott. Görgei szerepének megítélése az újkori magyar történelem egyik legtöbbet vitatott kérdése. Hős volt, vagy áruló? 1945 után a történettudomány a kommunista ideológiának a szolgálóleányává, Görgei pedig, akiről – köszönhetően többek között Steier Lajosnak, Kosáry Domokosnak, Pethő Sándornak és Móricz Zsigmondnak – az 1930-as években már a nemzeti

hősnek kijáró kép kezdett kialakulni, a mindenkori forradalmak belső ellenségének és árulójának a prototípusává vált.

A magyar társadalom a Rákosi- és Kádár-korszakban a nemzeti történelem tabutémáit kerülő hivatalos nézeteket fenntartással kezelte. Bízni lehetett abban, hogy a rendszerváltozás után megindul a tisztázódás. De mintha a tájékozódó képesség hiánya miatti védtelenség uralta volna el a magyar közvéleményt, amelyet a tömegmédiá sokszor minden alapot nélkülöző állításokkal vezethet félre. A Görgei-kérdés lakmuspapírként jelzi a magyarság önértékelésének bizonytalanságát.

Zrínyi és Görgei. 1898-ban Mikszáth Kálmán kora kisszerű, korrupt világát kifigurázó politikai szatírjában, az *Új Zrínyiászban* a két hadvezért bemutatják egymásnak. A regényben a feltámasztott Zrínyinek beszámolnak „a jelenkori Magyarország legnagyobb hőse”, Görgei tündérmesébe illő győzelmeiről, majd elmondják róla, hogy végül letette a fegyvert Világosnál.

Zrínyi elgondolkodik a hallottakon: „Vagy én, vagy ő, de valamelyikünk semmi esetre se hős”. A megállapítás frappáns, az író könnyedén nyúl Zrínyi és Görgei, Szigetvár és Világos kínálkozó szembeállításához.

Igen. Lehet-e hős az, aki leteszi a fegyvert?

A szépirodalom hatása nagy, tudatformáló szerepe vitathatatlan. Az *Új Zrínyiász* a műfaj remeke. Mikszáth Zrínyivel kimondatott súlyos ítélete valószínűleg jobban beleégett a nemzet emlékezetébe, mint magának az írónak mintegy tíz évvel későbbi véleménye, miszerint Görgeiről „ma már senki sem hiszi, hogy áruló volt. Sőt bátran lehet konstatálni azt is, hogy a múlt század legnagyobb, legrendkívülibb embereinek egyike.”

ZSILLE GÁBOR Szigetvártól Érdig

Zrínyi Miklós szigetvári tragédiája az önfeláldozás, a hősiesség mellett az elárultatás, a magára hagyatottság története is. A horvát bán ellen az osztrák, a német, sőt, még a horvát urak is éveken keresztül

Az itt következő két kisesszé a „Zrínyi Miklós – Szigetvár 1566” Emlékév alkalmából hangzott el 2016. július 10-én Szigetvárott, a Magyar Alkotóművészeti Nonprofit Kft. és a Magyar Írószövetség közös megrendezésében történt emlékezésen.

A szőlősi fegyverletétel

áskálódtak, Szigetvár bekerítésének, majd ostromának heteiben pedig cserbenhagyták. Zrínyi a Győr mellett állomásozó császári seregtől hiába várt felmentést, és mások sem siettek a segítségére. Nincs új a Nap alatt – pontosan negyven évvel korábban, 1526 augusztusának végén a magyar történelemben már lezajlott ugyanez a szerencsétlenség, akkor is a törökök győzelmével. Természetesen a mohácsi csatáról van szó. A II. Lajos vezette magyar fősereget szinte mindenki magára hagyta. Szapolyai János húszezer főre (csaknem akkorára, mint a Mohácsnál odavesztett teljes seregünk!) duzzadt létszámú mellékserege gyanús lassúsággal közelgett, és a csatavesztés napján még csak Szeged térségében járt. A Csehországból túl későn elindult, nagyjából tízezer fős sereg szintén lekéste a csatát. A Frangepán Kristóf zászlaja alatt szervezett horvát csapatok pedig el sem indultak Mohács felé, Zágrábnál tétlenkedtek. Csupán egyetlen haderő érkezett időben a magyar uralkodó segítségére, osztozni az önfeláldozásban. 1526 júliusának végén, valahol Buda környékén jelentős létszámú lengyel segédcsoport csatlakozott a Mohácsra induló magyar sereghez, a két nemzet fiai közösen vonultak a tragikus síkra. Erről a Leonard Gnojeński vezette, ezerhatszáz fős gyalogságról manapság egyetlen szó sem esik az iskolai tankönyvekben – pedig a magyar haderő igen jelentős részét alkotta: körülbelül tizenötöd részét, hiszen a történészek kimutatása szerint a teljes mohácsi seregünk 24800 emberből állt. Ez nem lekicsinyelhető arány... A magyar seregben a leghősiesebben a lengyelek küzdöttek, és valamennyien

odavesztek, még hírmondó sem maradt közülük. A krónika szerint az ütközet során rohamozó gyalogságunk előtt az oszmánok csapdát állítottak: visszavonulást színlelve rést nyitottak harcvonalukon, amelybe a felbuzdult lengyelek behatoltak. A törökök gyűrűbe fogták, és lemészárolták Gnojeński seregét.

A hagyomány szerint a lengyelek Érden csatlakoztak a magyarokhoz. Ezt egyetlen írásos bizonyítékkal sem támaszthatjuk alá, de annyi baj legyen – akár ott is történhetett, tekinthetjük jelképes helyszíneknek. Az viszont dokumentált

tény, hogy a lengyel Jagelló-házból való II. Lajos királyunk Érden, a mai termálfürdő mellett állt kastélyban töltött két éjszakát, ákosházi Sárkány Ambros pozsonyi főispán vendégeként. (Az épület romjai ma is láthatók, mintegy száz méterre a fürdőtől.) Az akkor mindössze húszéves uralkodó július 20-án, pénteki napon érkezett meg Budáról, és a kastély istállójában pusztult el hirtelen a kedvenc fekete lova. Két nappal később, vasárnap az érdi réven kelt át Csepel-szigetre, hogy búcsút vegyen feleségétől, Mária királynétól. Öt héttel később a Mohács melletti Csele patakba fulladt.

S hogy Zrínyit mi kapcsolja egybe Mohácson keresztül Érddel? Az 1566-ban Szigetvár ostrománál elhunyt I. Szulejmán szultán parancsára a simontornyai szandzsák ura, Hamza bég palánkvárat építtetett Érden. Ezért, hogy a hódoltság idején Érd hivatalos neve Hamzabég volt. A háromszáz török katonát befogadó palánkvár területén a XVII. században mészáros dzsámit és tizenkét szegletű minaretet emeltek. Ez utóbbi ma is áll, Érd-Ófaluban, a Mecset utcában, a város egyetlen török kori műemlékeként. Végül megjegyzendő, hogy Mohácson, a Szepessy téren található egy emlékmű az elesett lengyel hősök tiszteletére. 1931-ben emelték, Lechner Jenő és Martinelli Jenő közös alkotása. A nyolcvanas évek elejére szörnyű állapotba került, meg kellett menteni a pusztulástól, ám az újjáépítést nem a magyar állam végeztette, s még csak nem is az akkori helyi tanácselnök. Krakói polgárok adták össze a pénzt a helyreállításra. Így megy ez mifelénk...